

Trojanowska, Anna / Wysakowska, Beata

O historii nauk farmaceutycznych w zbiorach litewskich w placówkach muzealnych i archiwalnych (Wilno i Kowno)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 54/1, 232-235

2009

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kusyjni spełniły swoją rolę w zakresie wymiany myśli historycznej oraz jej popularyzacji wśród społeczeństwa. Miejmy nadzieję, że wnioski z obrad zostaną wykorzystane w dalszych pracach Wspólnej Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej.

Przypisy

¹ A. Suchoński: *Bilateralne komisje podręcznikowe*. [W:] *Współczesna dydaktyka Historii. Zarys encyklopedyczny dla nauczycieli i studentów*. [Praca zbiorowa]. Pod redakcją J. Maternickiego. Warszawa 2004, s. 25.

² Pierwsza zatytułowana została *Ruch oporu w Polsce i w Niemczech w latach drugiej wojny światowej*.

³ W. Markiewicz: *Podręczniki szkolne w zjednoczonej Europie. (Przemiany treści w polskich i niemieckich podręcznikach)*. [W:] *Współczesne społeczeństwo polskie a wyzwania integracji europejskiej. Studia i materiały*. [Praca zbiorowa]. Pod redakcją J. Leońskiego i R.B. Woźniaka. Szczecin 2005, s. 199.

⁴ *Polacy i Niemcy w XX wieku. Wskazówki i materiały do nauczania historii*. [Praca zbiorowa]. Pod redakcją U.A.J. Becher, W. Borodzieja, K. Ruchniewicz. Poznań 2002.

⁵ Problematyka podręcznika historii wspólnego dla uczniów z Polski i Niemiec wzbudziła w ostatnim czasie szeroką debatę publiczną. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w mediach, w których pojawiły się również doniesienia o projekcie ogólnoeuropejskiego podręcznika. Powyższe koncepcje zostały potraktowane w sposób instrumentalny przez środowiska polityczne. W dyskursie zabrakło głosów roztropności, jakimi byłyby refleksje o charakterze naukowym i dydaktycznym.

Artur Jachna
Kraków

O HISTORII NAUK FARMACEUTYCZNYCH W ZBIORACH LITEWSKICH – W PLACÓWKACH MUZEALNYCH I ARCHIWALNYCH (WILNO I KOWNO)

Dla historii nauk medycznych zbiory wileńskich bibliotek i archiwum stanowią cenne acz nie do końca poznane źródło. Mimo iż polscy historycy od lat prowadzą badania nad zasobami Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego oraz Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk, a zwłaszcza nad polską spuścizną, nadal można odnaleźć tam interesujące materiały¹.

Pierwsze próby utworzenia wydziału medycznego w wileńskiej uczelni podejmowano już w XVII w., zaś studia farmaceutyczne zostały zorganizowane w 1810 r. Po zamknięciu Uniwersytetu w 1832 r. nauczanie medycyny i farmacji

kontynuowano w utworzonej wówczas Akademii Medyko-Chirurgicznej, którą to zlikwidowano w 1842 r. W 1805 r. utworzono w Wilnie Cesarskie Towarzystwo Lekarskie, zajmujące się „...przedmiotami tyczącymi się jedynie medycyny, chirurgii i nauki aptekarskiej...”, którego celem było m.in. stałe śledzenie postępów wiedzy medycznej².

Przez ten okres z wileńską uczelnią i Towarzystwem związanych było wiele wybitnych postaci – lekarzy, chemików, farmaceutów i botaników. Ich prace – naukowe rozprawy, rękopisy i konspekty wykładów czy korespondencje, stanowią ważne źródło do poznania zakresu nauczania oraz charakteru prowadzonych badań naukowych. Jak wiadomo, materiały te uległy rozproszone, a częściowo również zniszczeniu³. Jednak zgromadzone w Bibliotece Uniwersyteckiej, w Oddziale Rękopisów archiwalia, dotyczące Towarzystwa Medycznego, ukrywają jeszcze niejednego cenny dokument. Dla badań nad historią nauki o leku interesujące wydają się być wykłady z materii medycznej i terapii, m.in. notatki z kursu farmakologii prowadzonej w 1836 r. przez Stanisława Batysa Gorskiego, czy pochodzące z tego samego okresu wykłady z terapii ogólnej Woelka, a także informacje o nowych lekach prezentowane na forum Towarzystwa Lekarskiego. Natomiast dokumenty, dotyczące profesorów wileńskiej uczelni, np. Jana Fryderyka Wolfgang, Konstantego Porcyanki, Stanisława Bonifacego Jundziłła można odnaleźć w tece Michała Pełki-Polińskiego czy w materiałach kuratora Adama Czartoryskiego. W Bibliotece Uniwersyteckiej zachował się także księgozbiór Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, zawierający głównie druki, w tym dysertacje doktorskie lekarzy oraz podręczniki akademickie (polskie oraz niemieckie, francuskie, rosyjskie).

Nie mniej ważne materiały przechowywane są w Dziale Rękopisów Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk, prócz dokumentów dotyczących wykładów uniwersyteckich, korespondencji i relacji z podróży naukowych, znajdują się tam notatki z wykładów prowadzonych na Wydziale Lekarskim, m.in. notatki z materii medycznej Konstantego Porcyanki czy z terapii ogólnej Adolfa Abichta, a także noty farmaceutyczne Józefa Franka oraz spis dysertacji doktorskich.

Każda z tych niejako odzyskanych pozycji może rzucić nowe światło lub uzupełnić naszą wiedzę o dziejach polskiej farmacji i medycyny.

* * *

Podczas pobytu naukowego w Kownie we wrześniu 2008 r. miałam możliwość zapoznać się ze zbiorem i działalnością Litewskiego Muzeum Historii Medycyny i Farmacji w Kownie (Kauno Medicinos Universiteto Lietuvos Medicinos ir Farmacijos Istorijos Muziejus), mieszczącym się w najstarszej części miasta.

Od paru lat znajduje się w nim interesująca dla historyków nauki stała ekspozycja prezentująca zbiór farmakognostyczny profesora Jana Muszyńskiego –

wybitnego polskiego uczonego, związanego w latach 1921–1939 z Uniwersyte-tem Stefana Batorego w Wilnie, od 1923 r. profesora farmakognozji i upraw ro-ślin leczniczych, dyrektora Oddziału Farmaceutycznego oraz dyrektora Ogrodu Roślin Leczniczych.

Po wojnie część tej kolekcji znalazła się w Katedrze Farmakognozji Instytutu Medycznego w Kownie i nie była nigdy prezentowana. W 2005 r. podczas remontu placówki przekazano ją do Muzeum – po koniecznych pracach konserwatorskich zbiór ten został włączony do stałej ekspozycji. Komisarzem wystawy jest Zenona Šimaitienė, która opracowała i zidentyfikowała wiele surowców na podstawie inwentarza odnalezionego w Archiwum Miejskim oraz przygotowuje publikację poświęconą tej problematyce.

Wystawa zrobiła na mnie duże wrażenie. Obejmuje prawie dwieście surow-ców; zarówno krajowych, głównie rejonu wileńszczyzny oraz egzotycznych – w części nieznanach, stanowiących około 30% tej kolekcji.

W Muzeum Historii Medycyny i Farmacji w Kownie znajduje się wiele źródeł archiwalnych oraz interesujący księgozbiór dotyczący historii farmacji z XIX i XX w., w języku litewskim, rosyjskim, niemieckim i polskim.

W placówce wykonywane są prace magisterskie z zakresu historii farmacji, poświęcone zwłaszcza lekoznavstwu i etnofarmacji litewskiej. W ostatnich la-tach pod opieką naukową dr Taurasa Mekasa, dyrektora Muzeum zostały przy-gotowane dwie prace: Živilė Petkevičiūtė: *Materia medica używana na Żmudzi (2007)* oraz Roberty Kanapeckaitė: *Etnobotaniczne i etnofarmaceutyczne aspekty litewskiego folkloru (2005)*.

Pracownicy Muzeum biorą również czynny udział w propagowaniu i popula-ryzacji dawnej farmacji i ziołolecznictwa litewskiego na festynach archeologicz-nych i historycznych na Litwie oraz w krajach europejskich.

Warto także wspomnieć iż w Archiwum Miejskim w Kownie (Kauno Apskrities Archyvas) przechowywane są materiały, dotyczące ochrony zdrowia guberni kowieńskiej z II połowy XIX w. w tym archiwalia poświęcone proble-matyce aptekarskiej, m.in. wykazy aptekarzy, pozwolenia na prowadzenie aptek i wykonywanie zawodu czy różne rozporządzenia aptekarskie.

Przypisy

¹ Zob. np. B. Urbanek: *Polskie archiwalia medyczne w Wilnie*, „Medycyna Nowożytna” 1: 1994 z 1 s. 143–146; B. Wysocka: *Z prac nad zasobami wileńskich archiwów (Seminarium Pracowni Historii Farmacji)*, „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” 34: 1989 nr 4. s. 1013–1014.

² H. Ilgiewicz: *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Toruń 2005, s. 66–85.

³ I. Petrauskienė: *Źródła do historii dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” 26: 1981 nr ¾ s. 655–669.

Anna Trojanowska, Beata Wysakowska
Instytut Historii Nauki PAN

HISTORIA LECZENIA ASTMY W MUZEUM FARMACJI

Już w VIII w. p.n.e., Homer opisując śmierć Hektora przedstawił objawy choroby, które z dużą dozą prawdopodobieństwa można uznać za objawy astmy. Astma, czyli dychawica oskrzelowa gnębiła więc ludzkość od starożytności i od starożytności próbowano ją zwalczyć na różne sposoby. Historia zmagania z tą chorobą, ukazująca wielowiekowe poszukiwania skutecznych środków leczniczych przywracających oddech, stała się tematem *Wystawy Zapierającej Dech w Piersiach*, czyli *Historii leczenia astmy*, zorganizowanej w warszawskim Muzeum Farmacji im. Antoniny Leśniewskiej.

Dzięki scenografii, zaprojektowanej przez Zuzannę Marcińską, na wystawie można prześledzić rozwój postaci leków stosowanych w astmie, a także zobaczyć barwne ilustracje roślin leczniczych czy plansze ukazujące historię wiedzy medycznej dotyczącej tej choroby. Wśród zgromadzonych eksponatów, pochodzących z polskich i zagranicznych muzeów, uwagę zwracają wymuskane w formie XIX-wieczne metalowe inhalatory, bogato zdobione etykiety i opakowania leków, a także reklamy i broszury.

Otwarcie wystawy, które nastąpiło 29 listopada 2008 r., towarzyszyła konferencja prasowa. Dyrektor Muzeum, doc. Iwona Arabas wprowadzając zebranych w niełatwą tematykę dawnych leków i metod leczniczych stosowanych w astmie podkreśliła, że historia ta miała swoje punkty zwrotne, przełomowe odkrycia ważne dla rozwoju całej medycyny, np. odkryciem sterydów czy wprowadzenie skutecznych leków wziewnych.

Punkty zwrotne i rozwój środków leczniczych wykorzystywanych w zwalczaniu astmy stały się tematem wystąpienia prof. Wacława Droszcza, Honorowego Członka Polskiego Towarzystwa Alergologicznego oraz Honorowego Prezesa Towarzystwa Przyjaciół Chorych na Astmę. Profesor zaznaczył, że przyczyny choroby długo były nieznane, dopiero w XIX w. zaobserwowano, iż pyłki niektórych roślin mogą wywoływać objawy astmy, wówczas podjęto też badania nad alergenami. Jednak leczenie astmy pozostawało przypadkowe i polegało głównie na zwalczaniu objawów. Początkowo stosowano leki roślinne łagodzące duszności, a wśród nich bieluń dziedzierzawę, pokrzyk wilczą jagodę, a także arcydzięgiel litwor i śláz okragłolistny. Podawano je wewnątrznie w postaci proszków i naparów, starano się też wprowadzić do dróg oddechowych jako dym lub inhalacje z naparu. Zalecano rów-